

In deze reeks blikken schrijvers vooruit op het grootste aller mysteries: de dood. Zien ze hun eigen sterfscène al voor zich? Vertrekken ze met de pen in de vuist?

HET EINDE

DEZE WEEK: **MARIA VLAAR**

is 54 en debuteerde vorig jaar met de verhalenbundel 'Diepe aarde', waarvoor ze onlangs de J.M.A. Biesheuvelprijs kreeg. Ze werkt aan een biografie van Joost Zwagerman en is recensente voor De Standaard der Letteren.

Tien jaar geleden heb ik een hersenbloeding gehad: driekwart van wie dat overkomt, sterft, en van de overlevenden is een groot deel gehandicapt. Ik ben "streeploos opgedroogd" zoals ik altijd lachend zeg, maar ik kon in het begin niet lopen, niet lezen... In een van de eerste nachten stond ik naar mijn gevoel aan het ravijn van de dood; daarna was er een sterk besef dat alle dagen extra waren. Bang voor de dood was ik niet, wel voor mijn gezin: zij waren banger dan ik. Vijf jaar later is mijn man onverwachts gestorven. Dat mijn kinderen ineens hun vader en ik mijn man verloren, heeft mij nogmaals de ogen geopend voor de ongerijmdheid van de dood. Die komt en gaat naar eigen inzicht.

'Me verzetten tegen de dood zou dom zijn. In "De tent", het laatste verhaal uit mijn verhalenbundel *Diepe aarde*, ligt een oude vrouw op sterven in een flat aan zee. Er zijn dijken gebouwd op het strand, maar vanuit haar sterfbed kan die vrouw daar nog net over kijken. Ze leeft in haar herinneringen, zoals veel mensen die bijna bij hun einde zijn aangekomen. Net zoals een schrijver een verhaal maakt, kan je uit je herinneringen fictie maken van je leven en zo even aan de dood ontsnappen.'

'In het tweede verhaal, "De ongeborene", komt een kind ter wereld, dat, als het een meisje is, Fanny zal heten — ook de naam van die stervende vrouw. Of het hetzelfde personage is laat ik aan de lezer, maar ook ongeboren zijn is een vorm van dood zijn. Voor de dood hoeft je niet banger te zijn dan voor ongeboren zijn, het is een staat van niet-zijn.'

"Wachten" is geschreven vanuit het perspectief van een overledene die vanuit de dood tegen zijn geliefde spreekt. Zo kan je met verhalen de dood te woord staan: als je twijfelt aan de realiteit of de wereld een wonderlijke bedoening vindt, is een verhaal of een droom net zo werkelijk als wat wij de realiteit noemen. Mijn schrijven is zeker een manier om met sterfelijkheid om te gaan.'

'De onsterfelijkheid van de schrijver is een negentiende-eeuws idee, daar geloof ik niet in. Natuurlijk worden schrijvers na hun dood nog gelezen, maar wat levert dat hen op? Ik ben de biograaf van Joost Zwagerman: die was erg succesvol, maar dat heeft hem er niet van weerhouden uit het leven te stappen. Gelezen worden kan je leven nooit zoveel waarde geven dat je de dood overwint.'

'Mijn overgrootmoeder woonde in het tehuis bij ons in het dorp en ik ging na school altijd bij haar langs; ik was nogal een allenig kind. Wat ik me goed

© JeRoen Murré

'Joost Zwagerman was erg succesvol, maar dat heeft hem er niet van weerhouden uit het leven te stappen'

de je niet veel te kiezen hebt. Dat besef is na dood van mijn man ingedaald: die wilde helemaal niet dood, integendeel.'

'Julian Barnes schrijft in *Hoogteverschillen*, over het overlijden van zijn vrouw, over de "keerkring" van het verdriet. Eenmaal daar overheen is er geen weg terug, niet voor de dode en niet voor de rouwende. Je kan niet meer terug naar de situatie waarin het leven nog heel is. Als je je blijft verzetten tegen iemands dood, of tegen je eigen dood, word je diep ongelukkig. Leg me het woord acceptatie niet in de mond als het over de dood van een geliefde gaat, dat is een veel te makkelijk woord, maar je moet wel aanvaarden dat je de keerkring van het verdriet over bent. Dan pas kun je verder.'

herinner, is dat haar huid langzaam perkamenteerde, tot haar wang, als ik ze kuste, bijna voelde als papier. Ze is rustig gestorven: ze stopte met eten en drinken en zakte weg. Na die bezoeken ging ik altijd naar de boerderij tegenover ons huis, waar voortdurend dieren stierven: de doodgeboren lammetjes gingen gewoon de mestvaalt op. De kalveren en lammeren die verstoten werden, probeerde ik met de fles in leven te houden, wat soms wel en soms niet lukte. Die tegenpolen waren mijn eerste confrontatie met de dood; ik was een jaar of acht.'

'Elk jaar zocht de boer, die zijn beesten bij naam kende, een koe uit voor de slacht. Een week later kwam die koe in stukken terug, die ik samen met de boerin in plastic wikkelde om in te vriezen, terwijl ik de hele tijd die koe voor me zag en dacht: "Dat was Klasina de dertiende". Dat beeld van die koe, in stukken vlees op de keukenvloer, is me erg bijgebleven als beeld van de dood.'

'Heel anders benader ik de dood in "Het pad van licht", waarin twee sekteleiden hopen dat ze, als ze sterven, zullen worden opgenomen in goddelijk licht. De gedachte dat er een staat van rust en licht op ons wacht, is een heerlijk idee, maar de realiteit is aardser: doodgaan is geploeter.'